

УДК 351.745.7

Анатолій МОВЧАН

кандидат юридичних наук,
начальник відділу освіти
Департаменту освіти та
науки МВС України

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті розглянуто актуальні питання організації застосування оперативних обліків в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ та організації ефективної взаємодії суб'єктів використання обліків.

В статье рассмотрены актуальные вопросы организации применения оперативных учетов в оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел и организации эффективного взаимодействия субъектов использования учетов.

Highlights of organization of the operational registration's applying in the internal affairs bodies' operational (surveillance) activity as well as the effective cooperation between subjects of the operational registration's applying are considered in this article.

Ключові слова: організація, оперативний облік, оперативно-розшукова діяльність, інформаційний центр, автоматизована інформаційна система.

Ключевые слова: организация, оперативный учет, оперативно-розыскная деятельность, информационный центр, автоматизированная информационная система.

Keywords: organization, operational registration, operational (surveillance) activity, information center, automated information system.

Ефективність оперативно-розшукової діяльності безпосередньо залежить від повсякденної організаційної діяльності її суб'єктів; більше того, сама ОРД не існує поза своєю організаційною формою.

Теоретичні аспекти організації оперативно-розшукової діяльності розглядалися в наукових працях Д. В. Гребельського, Е. О. Дідоренка, О. О. Дульського, І. П. Козаченка, Ю. Ю. Орлова, П. П. Підюкова, В. Л. Регульського, І. В. Сервецького, М. Й. Сидоренка, В. П. Хомколова, А. Ю. Шумилова та ін.

Визначаючи поняття "організація ОРД", Ю. Ю. Орлов зауважує, що це окремий випадок соціальної організації, яка, у свою чергу, є окремим проявом загальніших процесів самоорганізації матеріальних систем у природі [1, с. 179].

Е. Хаусвальд дає визначення соціальної організації як системи, що чітко розподіляє роботу між окремими ділянками, постами й особистостями, чітко розмежує сфери їх діяльності та відповідальності, доцільно та відповідно впорядковує нормальний перебіг подій" [2, с. 7].

Оскільки оперативно-розшукова діяльність існує не окремо від інших соціальних процесів, а в тісному зв'язку з подіями кримінального характеру, ОРД є відкритою соціальною системою.

М. Й. Сидоренко, аналізуючи організаційні основи оперативно-розшукової діяльності, визначає їх як "...систему використання наявних оперативно-розшукових сил, засобів та методів для рішення поставлених задач" [3, с. 41].

Оперативно-розшукова діяльність як вид правоохоронної діяльності формувалася так, що організаційно-тактичні рекомендації щодо попередження та розкриття злочинів, розшуку осіб, які переховуються від органів розслідування та суду, розроблялися та визначалися нормативними актами в поєднанні з правовими нормами застосування засобів ОРД. Погоджуємося з І. П. Козаченком і В. Л. Регульським, які визначають організаційні положення оперативно-розшукової діяльності як "...визначені законом на основі принципів ОРД правила, що віддзеркалюють характерні риси та особливості, права та свободи суб'єктів, форми взаємодії, гарантії законності тощо" [1, с. 178].

Організація оперативно-розшукової діяльності не зводиться лише до вибору тактичних прийомів і методів, а передбачає вирішення широкого кола питань щодо інформаційного забезпечення, планування, управління силами і засобами, взаємодії суб'єктів ОРД та координації їх дій [1, с. 182].

Одним із напрямів наукової організації праці й управління в системі оперативних підрозділів органів внутрішніх справ є використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій. У галузі використання оперативних обліків в ОРД можна виокремити два напрями:

- а) організація формування оперативних обліків;
- б) організація використання оперативних обліків.

У системі МВС колишнього СРСР, а згодом – системі МВС України відбувався активний пошук оптимальних схем організації розроблення, впровадження та застосування оперативних обліків, що свідчить про актуальність цієї проблеми. При цьому реорганізації піддавалися, в основному, інформаційні служби.

Появу інформаційних служб у складі МВС республік колишнього СРСР було започатковано 1970 року створенням Головного інформаційного центру при МВС СРСР. У травні 1971 року були оголошені типова структура інформаційних центрів при МВС – УВС і тимчасові типові штати обчислювальних підрозділів Ц, на які поклалися завдання з розроблення та впровадження автоматизованих систем оперативно-розшукового і профілактичного призначення.

1971 року ГЦ при МВС СРСР був перетворений на Головний науково-дослідний центр управління та інформації МВС СРСР. Основне навантаження з розроблення та впровадження інформаційних підсистем оперативно-розшукового призначення було покладено на створену в складі ГНДЦУ науково-дослідну лабораторію та обчислювальний центр.

На початку 70-х років минулого століття було створено Республіканський науково-дослідний інформаційний центр МВС УРСР, який поклав початок автоматизації обліків у системі МВС України.

1998 року інформаційні центри на території нашої держави були реформовані в управління (відділи) оперативної інформації, а 20 липня 2002 року на базі Управління оперативної інформації МВС був створений Департамент інформаційних технологій. Нині ДІТ – найбільший об'єкт зберігання інформаційних масивів у системі МВС і є провідною організацією, яка розробляє та впроваджує комп'ютерні

інформаційні підсистеми в діяльність органів внутрішніх справ.

У системі ГУБОЗ МВС аналогічні функції покладено на підрозділи "Скорпіон".

Одним із актуальних питань організації застосування оперативних обліків є організація ефективної взаємодії суб'єктів використання обліків і координації їх дій. Це питання потребує особливої уваги, оскільки кожна оперативна служба зацікавлена отримувати інформацію з баз даних інших оперативних служб, проте не завжди хоче ділитися з колегами власною оперативною інформацією. Насамперед така позиція пояснюється побоюваннями несанкціонованого витоку інформації, що має обмежений доступ. Те, що ці побоювання небезпідставні, свідчать непоодинокі випадки затримання зловмисників, які в мережі Інтернет, на столичному ринку "Петрівка" та інших ринках держави пропонували клієнтам і реалізовували електронні бази ДАІ, Державної митної служби, БТІ, Міністерства юстиції України з конфіденційною інформацією, що є власністю держави [5; 6; 7; 8].

Ця проблема виникла і в інших країнах. Так, у Російській Федерації вже багато років великим попитом користуються закриті бази даних ГБДД, міліції, ФСБ. У квітні 2009 року в Німеччині спалахнув скандал, викликаний викраденням особистих даних користувачів. На чорному ринку можна купити банківські реквізити 21 млн людей, які мешкають у Німеччині [9].

Для вирішення цього питання одним із пунктів Програми створення Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ передбачено переглянути перелік інформації, яка має накопичуватися в системі "Оріон" для забезпечення оперативно-розшукової діяльності, а також розробити перелік обов'язкових відомостей, що подаються кожною з оперативних служб до баз даних "Оріон" і "Скорпіон" [10].

Згідно з Положенням про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості інформаційна служба МВС здійснює інформаційно-аналітичне супроводження розкриття злочинів шляхом ініціативного направлення до оперативних підрозділів інформації, що надходить стосовно осіб, причетних до їх учинення. Оперативні підрозділи

ОВС збирають, забезпечують постановку на облік інформаційних банків відомостей про нерозкриті злочини, осіб, причетних до їх учинення, а також додаткових відомостей щодо обставин учинення злочинів, викрадених предметів, зброї, документів, транспортних засобів тощо, отриманих під час роботи над розкриттям злочинів і розслідування кримінальних справ [11].

Важливою є проблема організації інформаційної взаємодії оперативних підрозділів МВС з іншими правоохоронними органами. Як правило, ці питання регламентуються спільними наказами зацікавлених відомств.

Так, на підставі Угоди про взаємодію інформаційних систем Державної податкової адміністрації та МВС та відповідно до вимог спільного наказу МВС і ДПА передбачено забезпечити включення, виставлення в установленому порядку ідентифікаційно-розпізнавальних документів та інформації в загальнодовідковій інформаційній, оперативно-розшуковій картотеки, бюлетені, банки даних автоматизованих інформаційних систем розшукового призначення.

ДІТ МВС забезпечує включення інформації про осіб, які розшукуються підрозділами податкової міліції ДПА, до масивів комп'ютерної інформаційної підсистеми "Розшук" та оперативно-довідкових картотек інформаційних підрозділів МВС.

Постановка на облік інформації про корупційні діяння регламентується спільним наказом Генпрокуратури, МВС та СБУ, а інформації про нелегальних мігрантів – спільним наказом МВС та Держприкордонслужби.

Порядок ведення оперативно-довідкових і дактилоскопічних фондів регламентується Інструкцією про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України, затвердженої спільним наказом МВС та ДДУПВП.

Спільним наказом МВС, Міноборони, МНС, Держприкордонслужби, СБУ, ДПА, Держмитслужби, ДДУПВП та УДО затверджено Інструкцію про порядок ведення єдиного державного номерного обліку вогнепальної зброї.

Порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх учинили, руху кримінальних справ регламентується спільним наказом Генпрокуратури, МВС, СБУ, ДПА і Мінюсту.

Спільним наказом МВС, Генпрокуратури, СБУ, Держприкордонслужби, Держмитслужби та ДПА затверджена Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні в попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів.

Між МВС України та МВС країн – учасниць СНД, а також МВС країн Балтії підписано угоди про співробітництво. Цими угодами передбачено також співробітництво у формі обміну оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про такі, що готуються, або вчинені злочини та причетних до них осіб, а також архівною інформацією.

Актуальними залишаються питання контролю й оцінювання ефективності застосування оперативних обліків.

Нормативно-правовими актами МВС не передбачено офіційної звітності щодо використання більшості оперативних обліків в ОРД. Так, ефективність використання даних КП "Оріон" оцінюється за довідками ГУМВС, УМВС.

На нашу думку, для вдосконалення контролю за ефективним використанням оперативних обліків в ОРД слід запровадити щомісячну звітність щодо стану формування та використання оперативних обліків в ОРД.

Вважаємо, що організація застосування оперативних обліків в ОРД – це система цілеспрямованих дій щодо формування й використання оперативних обліків оперативними підрозділами та оцінки ефективності їх застосування, організації взаємодії суб'єктів застосування обліків і координації їх дій, що здійснюються з дотриманням вимог законів, підзаконних актів і принципів оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Орлов Ю. Ю. Поняття та елементи організації оперативно-розшукової діяльності / Ю. Ю. Орлов // Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту внутр. справ. – К., 2006. – № 5. – С. 178–187.
2. Hauswald E. O definicji i teorii sprawnosci Lud dydajnosci Lud wydajnosci / Hauswald E. // Przegląd, d. organizacji. – 1929. – № 3. – Р. 5–8.
3. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Термины и определения : учеб. пособие / под ред. Ю. И. Рымаренко. – К. : НИИРПО КВШ МВД СССР, 1988. – 311 с.
4. Козаченко І. П. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності / І. П. Козаченко, В. Л. Регульський. – Л. : Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 219 с.
5. Секретні бази даних продають на ринках // Приватність. – 2008. – 8 верес. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.wz.lviv.ua>
6. Студент розповсюджував пошукові секретні бази даних // Медиагруппа "Антенна" 06.02.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.antenna.com.ua>
7. Затримано зловмисників, що хотіли продати секретні бази даних // Кримінал. – 2009. – 2 лют. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.newsru.ua>
8. Почем база для народа? // Кримінал. – 2008. – 3 верес. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.proua.com>
9. У Німеччині знову вкрадені персональні дані мільйонів жителів // Веб-безпека. – 2009. – 11 берез. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.itua.info>
10. Про затвердження Програми створення Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України : наказ МВС від 17 черв. 2006 р. № 571.
11. Про затвердження Положення про основи розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості : наказ МВС від 30 квіт. 2004 р. № 458.

Стаття надійшла 10.11.2009.